

ПОСТАНОВА № 3

ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ

від 23 січня 2026 року

Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 Кримінального процесуального кодексу України

Розглянувши подання суддів Верховного Суду у Касаційному кримінальному суді Анісімова Г. М., Ковтуновича М. І., Луганського Ю. М. про внесення до Конституційного Суду України подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 Кримінального процесуального кодексу України, заслухавши та обговоривши доповідь судді Верховного Суду в Касаційному кримінальному суді Анісімова Г. М., а також керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 7, 50–52 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 36, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Пленум Верховного Суду

п о с т а н о в л я є:

Звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 Кримінального процесуального кодексу України.

Голова Верховного Суду

Станіслав КРАВЧЕНКО

Секретар Пленуму,
суддя Верховного Суду

Дмитро ЛУСПЕНИК

ВЕРХОВНИЙ СУД

3/0/12-26 від 23.01.2026

Конституційний Суд України
04/94 від 17.02.2026

ВЕРХОВНИЙ СУД

вул. П. Орлика, 8, м. Київ, 00011, Україна, тел. (044) 591 10 00
e-mail: inbox@supreme.court.gov.ua
Код ЄДРПОУ 41721784

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ

щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 Кримінального процесуального кодексу України

До Верховного Суду надійшло подання суддів Верховного Суду у Касаційному кримінальному суді Анісімова Г. М., Ковтуновича М. І., Луганського Ю. М. (вх. № 3009/0/22-25 від 24 квітня 2025 року) про внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

Обставини, які зумовили ініціювання звернення до Верховного Суду для вирішення питання про внесення до Конституційного Суду України конституційного подання

Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду за результатами розгляду касаційних скарг на ухвалу Київського апеляційного суду від 23 липня 2024 року у кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за №42017000000003304, ухвалив постанову від 09 квітня 2025 року у справі № 761/41888/17.

Вказаною постановою ухвалу Київського апеляційного суду від 23 липня 2024 року про звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі статті 49 Кримінального кодексу України (далі – КК України) за вчинення відповідних кримінальних правопорушень та закриття кримінального провадження щодо неї змінено в частині питання щодо процесуальних витрат. У решті – згадану ухвалу апеляційного суду залишено без змін.

Касаційні скарги прокурора та представника потерпілої аргументовано тим, що апеляційний суд, звільняючи особу від кримінальної відповідальності, не виклав своїх висновків щодо встановлення факту вчинення особою інкримінованих кримінальних правопорушень, не надав цим обставинам оцінки, а лише послався на обвинувальний акт, обрахувавши строк притягнення до

ВЕРХОВНИЙ СУД

вих № 515/0/2-26 від 10.02.2026

13:42

Конституційний Суд України
04/94 від 17.02.2026

кримінальної відповідальності не від дня вчинення особою кримінальних правопорушень, а від дати події, відомості про яку містяться в обвинувальному акті.

Додатково представник потерпілої вказав, що апеляційний суд не встановив, чи є в діянні особи склад кримінальних правопорушень, а також зазначив, що колегія суддів погіршила становище підсудного, оскільки звільнила його від кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, інкриміновані йому прокурором в обвинувальному акті, хоча вироком місцевого суду особу визнано винуватим не за всім обсягом пред'явленого йому обвинувачення.

Розглянувши доводи, викладені у касаційних скаргах, колегія суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у постанові від 09 квітня 2025 року у справі № 761/41888/17 зазначила таке: «Згідно з ч. 1 ст. 49 КК особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили минули встановлені цією статтею строки.

Особа звільняється судом від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності незалежно від наявності чи відсутності факту примирення з потерпілим, відшкодування шкоди, щирого каяття тощо, тобто від особи взагалі не вимагається визнання своєї винуватості шляхом здійснення будь-яких активних дій.

Водночас, під час вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі положень ст. 49 КК суд не має повноважень встановлювати факт того, що певне правопорушення (діяння) мало місце, що воно має склад певного кримінального правопорушення, що його вчинила певна особа.

У розумінні приписів ст. 62 Конституції України метою принципу презумпції невинуватості є захист особи, стосовно якої здійснюється/здійснювалося кримінальне провадження, від будь-яких виявлених у зв'язку із цим форм осуду, унаслідок чого піддано сумніву непричетність такої особи до вчинення кримінального правопорушення, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Згідно з правовою позицією, відображеною в постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 вересня 2022 року (справа № 203/241/17, провадження № 51-4251кмо21), звільнення від кримінальної відповідальності за імперативними приписами ст. 49 КК є безумовним, оскільки підставою для цього є закінчення передбачених законом про кримінальну відповідальність строків, наданих державі для доведення винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення та притягнення її до кримінальної відповідальності у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку.

Згода особи на звільнення її від кримінальної відповідальності за ст. 49 КК у зв'язку із закінченням строків давності і закриття кримінального провадження щодо

неї на цій підставі за своїм юридичним змістом і процесуальним значенням жодним чином не може підтверджувати винуватість особи, оскільки це суперечитиме засадам презумпції невинуватості та доведеної винуватості (ст. 62 Конституції України, ст. 17 КПК)».

З огляду на викладене у поданні порушено питання про звернення до Конституційного Суду України стосовно перевірки на предмет відповідності Конституції України приписів пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України, у яких встановлена вимога до суду ухвалити рішення про закриття кримінального провадження до ухвалення обвинувального вироку, у їх взаємозв'язку із приписами статті 62 Конституції України, статей 2, 49 КК України.

Постановою від 23 січня 2026 року № 3 Пленум Верховного Суду, керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 7, 50–52 Закону України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 36, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», постановив звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України.

Щодо відповідності Конституції України положень пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України

Вирішуючи питання про внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України, Пленум Верховного Суду керувався нижченаведеним.

Відповідно до частини першої статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Відповідно до частини першої статті 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Наведені конституційні засади є визначальними у процесі вирішення питань щодо конституційності оспорюваних положень КПК України.

Відповідно до пункту 1 частини другої статті 284 КПК України кримінальне провадження закривається судом у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності.

Відповідно до частини третьої статті 285 КПК України підозрюваному, обвинуваченому, який може бути звільнений від кримінальної відповідальності, повинно бути роз'яснено суть підозри чи обвинувачення, підставу звільнення від кримінальної відповідальності і право заперечувати проти закриття кримінального провадження з цієї підстави. У разі якщо підозрюваний чи обвинувачений, щодо якого передбачене звільнення від кримінальної відповідальності, заперечує проти цього, досудове розслідування та судове провадження проводяться в повному обсязі в загальному порядку.

Згідно з частиною четвертою статті 286 КПК України якщо під час здійснення судового провадження щодо провадження, яке надійшло до суду з обвинувальним актом, сторона кримінального провадження звернеться до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності обвинуваченого, суд має невідкладно розглянути таке клопотання.

Частиною третьою статті 288 КПК України передбачено, що суд своєю ухвалою закриває кримінальне провадження та звільняє підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності у випадку встановлення підстав, передбачених законом України про кримінальну відповідальність. У разі закриття судом кримінального провадження та звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності у порядку, передбаченому частиною п'ятою статті 401 Кримінального кодексу України, суд своєю ухвалою зобов'язує після набрання такою ухвалою законної сили невідкладно поновити звільнену особу на військовій службі та звільнену особу не пізніше 72 годин зобов'язує прибути до відповідної військової частини або місця служби для продовження проходження військової служби.

Проаналізувавши подання суддів Верховного Суду у Касаційному кримінальному суді, норми КПК України, щодо яких судді сформулювали висновок про їх невідповідність Конституції України у взаємозв'язку з відповідними юридичними позиціями Конституційного Суду України, вважаємо, що положення пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України мають ознаки невідповідності Конституції України. Як аргументи пропонуємо звернути увагу на таке.

Принцип презумпції невинуватості, що визначений у приписах статті 62 Конституції України, визнано на міжнародному рівні, зокрема закріплено в Загальній декларації прав людини 1948 року (пункт 1 статті 11), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (пункт 2 статті 14), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі - Конвенція) (пункт 2 статті 6).

Вказану конституційну засаду втілено і в процесуальному законі, де в частині першій статті 17 КПК України визначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому цим Кодексом, і

встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.

Конституційний Суд України в Рішенні у справі за конституційною скаргою Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 частини першої статті 284 КПК (справа щодо презумпції невинуватості) від 8 червня 2022 року № 3-р(II)/2022 (далі – рішення Конституційного Суду України № 3-р(II)/2022 від 8 червня 2022 року) визначив, що приписи статей 1, 3, 8, 62 Конституції України вказують на позитивний обов'язок держави забезпечувати дотримання презумпції невинуватості особи на всіх стадіях кримінального провадження та після його завершення аж до спростування такої презумпції в законному порядку судом *виключно в обвинувальному вироку* (абзац дев'ятий підпункту 2.2 пункту мотивувальної частини).

Отже, особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (стаття 62 Конституції України, частина перша статті 17 КПК України).

Таким чином, лише обвинувальний вирок суду є тим судовим актом, яким встановлюється винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, тому інші акти публічної влади не можуть містити жодних позицій щодо винуватості особи, навіть у вигляді припущень стосовно такої винуватості, оскільки особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено *обвинувальним вироком суду*.

Такий самий підхід відображено і в законі України про кримінальну відповідальність, де в частині другій статті 2 КК України встановлено, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено *обвинувальним вироком суду*.

За приписами частини першої статті 2 КК України єдиною підставою кримінальної відповідальності яка, враховуючи вимоги частини першої статті 62 Конституції України, Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99 (п. 1.1), настає з моменту набрання чинності обвинувальним вироком суду, є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України.

Відповідно до частини першої статті 49 КК України особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили минули строки, зазначені в пунктах 1–5 частини першої статті 49 КК України.

Правомірною (легітимною) метою приписів статті 49 КК України є припинення кримінального переслідування особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

З огляду на те, що в частині першій статті 49 КК України йдеться про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, звільнення від кримінальної відповідальності такої особи має відповідати приписам статті 62 Конституції України.

Отже, звільнення на підставі статті 49 КК України від кримінальної відповідальності *особи, яка вчинила кримінальне правопорушення*, має бути здійснено у процесуальному аспекті лише у формі вироку, який відповідає вимогам статей 370, 373, 374, 420 КПК України.

Натомість щодо реалізації приписів статті 49 КК України в кримінальному процесуальному законі в положеннях пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України впроваджено порядок закриття кримінального провадження на підставі *ухвали* відповідного суду першої чи апеляційної інстанції у разі, коли обвинувачений не заперечує проти цього, а не вироку, як того вимагає стаття 62 Конституції України, частина друга статті 2 КК України, частина перша статті 17 КПК України.

Окрім цього, таке правове регулювання містить ознаки невідповідності частині першій статті 8 Конституції України. Зокрема, аналізовані норми сформульовано нечітко та оціночно, допускають довільну інтерпретацію, що свідчить про порушення принципу юридичної визначеності як складової верховенства права, гарантованої частиною першою статті 8 Конституції України.

Правове регулювання закриття кримінального провадження, втілене в положеннях пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України, укорінено в так званій доктрині про нереабілітуючі обставини, яка віддзеркалює кримінальні процесуальні відносини соціалістичного періоду, коли кримінальний процес являв собою розшукову форму кримінального провадження із домішкою окремих елементів змагальності в історичну епоху, що передувала прийняттю Конституції України, а відтак і дії її статей 8, 62 та впровадженню засад, притаманних сучасному кримінальному процесуальному закону.

У контексті розглядуваного питання важливо акцентувати, що жодний із приписів Конституції України, КК України чи КПК України не дає підстав для виокремлення та визначення нереабілітуючих підстав для закриття кримінального провадження, відмінних від державного осуду, виявленого в обвинувальному вироку.

Отже, закриття кримінального провадження щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, за ухвалою суду, а не за обвинувальним вироком суду, не узгоджується із приписами статті 62 Конституції України.

Приписи частини першої статті 8, частини першої статті 62 Конституції України, частини другої статті 2 КК України, частини першої статті 17 КПК України унеможливають втілення в правозастосовній діяльності застарілих доктринальних підходів, що були напрацьовані до прийняття Конституції України, та які, зокрема, втілено в положеннях пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285,

частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України, щодо застосування, серед іншого, приписів статті 49 КК України, які пов'язані із встановленням *особи, яка вчинила кримінальне правопорушення*.

Підстави для закриття кримінального провадження за статтею 49 КК України, стосовно особи щодо якої відбувається таке закриття, за вимогами закону України про кримінальну відповідальність пов'язані із встановленням події кримінального правопорушення і винуватості особи у його вчиненні, наявності в її діянні всіх ознак відповідного правопорушення, адже йдеться про звільнення від кримінальної відповідальності *особи, яка вчинила кримінальне правопорушення*, що вимагає в будь-якому разі ухвалення обвинувального вироку, що передбачено приписами статті 62 Конституції України.

Словосполука *«особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення»*, яка міститься в положеннях частини першої статті 49 КК України, безсумнівно вказує на винуватість особи у його вчиненні, що, своєю чергою, може бути встановлено виключно обвинувальним вироком суду.

Належне виконання вимог закону України про кримінальну відповідальність спричиняє несприятливі наслідки для репутації, честі, гідності особи, стосовно якої відбулося таке закриття, адже вказує на ставлення публічної влади до такої особи як до винної, що неможливо без обвинувального вироку суду.

Натомість положення пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України вимагають закриття кримінального провадження за статтею 49 КК України, коли особа не заперечує проти цього, на підставі ухвали суду, що виключає висновки суду про її винуватість.

Щодо релевантної практики Конституційного Суду України

Окремі питання тлумачення конституційної засади презумпції невинуватості та певних аспектів її втілення було проаналізовано в Рішенні Конституційного Суду України № 3-р(II)/2022 від 8 червня 2022 року щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 частини першої статті 284 КПК України.

Окремі висновки Конституційного Суду України, які сформульовано в цьому рішенні, є релевантними до закриття провадження з підстав закінчення строків притягнення до кримінальної відповідальності.

Так, у абзаці другому підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини цього Рішення Конституційний Суд України акцентував, що *«...за частиною першою статті 62 Конституції України лише обвинувальний вирок суду є тим судовим актом, у якому повинна бути встановлена винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, тому інші акти публічної влади не можуть містити жодних позицій щодо винуватості особи, навіть у вигляді припущень стосовно такої винуватості»*.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що приписи статей 1, 3, 8, 62

Конституції України у їх взаємозв'язку вказують на позитивний обов'язок держави забезпечувати дотримання презумпції невинуватості особи на всіх стадіях кримінального провадження та після його завершення аж до спростування такої презумпції в законному порядку судом виключно в обвинувальному вирoku (абзац дев'ятий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення).

У підсумку Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) пункт 4 частини першої статті 284 КПК України, яким до підстав закриття кримінального провадження було віднесено набрання чинності законом, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою. Згадані положення КПК України втратили чинність через три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

На сьогодні чинними є положення пункту 4-1 частини першої статті 284 КПК України, згідно з якими однією із підстав закриття кримінального провадження є втрата чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння, що відповідає юридичним позиціям Конституційного Суду України.

Щодо згоди особи

У абзаці першому підпункту 3.3 пункту 3 Рішення Конституційного Суду України № 3-р(II)/2022 від 8 червня 2022 року Конституційний Суд України визнав, що словосполуча «вчинене особою» фактично вказує на беззаперечну винуватість такої особи у вчиненні діяння.

У абзаці четвертому підпункту 2.3 пункту 2 цього Рішення Конституційний Суд України вказав, що «закриття кримінального провадження стосовно особи без її на те згоди та ефективного судового захисту, внаслідок чого залишається сумнів у невинуватості особи, унеможливлення реабілітації особи після такого закриття є порушенням конституційного права на судовий захист».

Статтею 285 КПК України передбачені загальні положення кримінального провадження під час звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Відповідно до частини третьої статті 285 КПК України звільнення від кримінальної відповідальності, зокрема за статтею 49 КК України, допускається, якщо особа не заперечує проти цього.

У разі якщо підозрюваний чи обвинувачений, щодо якого передбачене звільнення від кримінальної відповідальності, заперечує проти цього, досудове розслідування та судове провадження проводяться в повному обсязі в загальному порядку.

Таке законодавче положення, попри те, що воно робить визначальною думку особи стосовно закриття кримінального провадження з цієї підстави, не вирішує проблеми забезпечення презумпції невинуватості в аналізованому вище контексті, оскільки згода особи на закриття провадження не є тотожною визнанню винуватості у вчиненні кримінального правопорушення та встановленню судом того, що особа вчинила таке правопорушення.

Таким чином, зміст наведених норм Конституції України, юридичні позиції Конституційного Суду України дають змогу дійти висновку про наявність ознак невідповідності пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України щодо звільнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, від кримінальної відповідальності в зв'язку із закінченням строків давності, передбачених статтею 49 КК України, без постановлення обвинувального вироку суду, положенням статті 62 Конституції України.

Юридична конструкція, яка втілена в цілісному процесуальному приписі пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України щодо закриття кримінального провадження, у чинній редакції КПК України вимагає від суду закриття такого провадження з одночасним виникненням сумнівів у невинуватості особи, стосовно якої відбувається таке закриття.

Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду в постанові від 12 вересня 2022 року у справі № 203/241/17 щодо застосування вказаних норм КПК України керувалася пріоритетом приписів статті 62 Конституції України, з огляду на що зазначила, що відповідно до приписів пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України, якщо під час здійснення судового провадження за обвинувальним актом сторона кримінального провадження звернеться до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, суд має невідкладно розглянути таке клопотання та у випадку встановлення підстав, передбачених статтею 49 КК України, і за наявності згоди особи на її звільнення на підставі спливу строків давності, закрити кримінальне провадження, звільнивши таку особу від кримінальної відповідальності.

При цьому згода особи на звільнення її від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності й, відповідно, закриття кримінального провадження відносно неї на цій підставі не є тотожною визнанню особою своєї вини у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення і жодним чином не може підтверджувати винуватість особи, оскільки це суперечитиме засадам презумпції невинуватості та доведеності вини (стаття 62 Конституції України, стаття 17 КПК України) за відсутності обвинувального вироку, який набрав законної сили.

Розвиваючи цей висновок, Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду в постанові від 12 вересня 2022 року (справа № 203/241/17) зазначила, що звільнення від кримінальної відповідальності на підставі статті 49 КК України є безумовним, оскільки приводом для нього є саме закінчення передбачених законом України про кримінальну відповідальність строків, наданих державі для доведення винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення та притягнення її до кримінальної відповідальності у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку. Особа звільняється судом від кримінальної

відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності незалежно від визнання особою своєї винуватості.

Своєю чергою, Велика Палата Верховного Суду в постанові від 02 лютого 2023 року у справі № 735/1121/20 зазначила (пункт 22 постанови), що, передбачаючи в цих випадках відмову держави від застосування заходів кримінальної репресії, законодавець виходить із того, що з плином часу вчинене в далекому минулому діяння перестає бути показником соціальної небезпечності особи, а тривала законослухняна поведінка людини в подальшому свідчить про її виправлення. В цьому разі притягнення особи до кримінальної відповідальності не узгоджується з принципом гуманізму та є недоцільним.

В аспекті реалізації приписів статті 49 КК України в порядку, встановленому положеннями пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України, Верховний Суд послідовно враховує пріоритет приписів статті 62 Конституції України, які вимагають спростування такого постулату як презумпція невинуватості виключно за обвинувальним вироком суду.

Натомість передбачений в КПК України порядок звільнення від кримінальної відповідальності особи, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили минули строки, зазначені в пунктах 1–5 частини першої статті 49 КК України, не узгоджується із ними.

Відповідно до приписів пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України якщо під час здійснення судового провадження за обвинувальним актом сторона кримінального провадження звернеться до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, суд має невідкладно розглянути таке клопотання та у випадку встановлення підстав, передбачених статтею 49 КК України, і за наявності згоди особи на її звільнення на підставі впливу строків давності, закрити кримінальне провадження, звільнивши таку особу від кримінальної відповідальності, про що постановляє відповідну ухвалу.

Закриття кримінального провадження має бути здійснене з дотриманням принципу презумпції невинуватості. Коли йдеться про підстави закриття кримінального провадження, слід керуватися приписами статті 62 Конституції України та тим, що особа не вчинила протиправного діяння, передбаченого кримінальним законом, адже згідно з частиною першою цієї статті лише обвинувальним вироком суду встановлюється винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення.

У поданні суддів Верховного Суду у Касаційному кримінальному суді йдеться про звернення до Конституційного Суду України стосовно перевірки на предмет відповідності статті 62 Конституції України положень пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України.

Водночас, з урахуванням наведеного аналізу є підстави вважати, що зазначені норми КПК України мають ознаки невідповідності й статті 8 Конституції України.

Таким чином, зміст наведених норм Конституції України, юридичні позиції Конституційного Суду України дають змогу дійти висновку про наявність ознак невідповідності положень пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 КПК України приписам частини першої статті 8 та частини першої статті 62 Конституції України.

На підставі викладеного та керуючись статтями 150, 152 Конституції України, статтями 7, 51, 52 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 36, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

ПРОСИМО:

1. Відкрити провадження за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 Кримінального процесуального кодексу України.

2. Перевірити на відповідність приписам частини першої статті 8, частини першої статті 62 Конституції України положення пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 Кримінального процесуального кодексу України.

Відомості про представників суб'єкта права на конституційне подання:

1) суддя Верховного Суду в Касаційному кримінальному суді Анісімов Герман Миколайович (вул. Пилипа Орлика, 4 а, м. Київ;

2) т. в. о. керівника Апарату Верховного Суду Бабанли Расім Шагінович (вул. Пилипа Орлика, 8, м. Київ;

Додатки:

1. Копія постанови Пленуму Верховного Суду від 23 січня 2026 року № 3 «Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 Кримінального процесуального кодексу України на 1 с. в 1 прим.

2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30) (витяг) на 4 с. в 1 прим.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (Голос України, 12.05.2012, № 90-91) (витяг) на 13 с. в 1 прим.

4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (Офіційний вісник України від 08.06.2001–2001 р., № 21, стор. 1, стаття 920, код акта 18825/2001) (витяг) на 2 с. в 1 прим.

5. Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України» (Голос України, 02.08.2017, № 141) (витяг) на 3 с. в 1 прим.

6. Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (Голос України, 16.07.2016, № 132–133) (витяг) на 2 с. в 1 прим.

7. Копія подання суддів Верховного Суду у Касаційному кримінальному суді Анісімова Г. М., Ковтуновича М. І., Луганського Ю. М. (вх. № 3009/0/22-25 від 24.04 2025) на 4 с. в 1 прим.

8. Копія постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 9 квітня 2025 року у справі № 761/41888/17 на 18 с. в 1 прим.

9. Копія постанови Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 вересня 2022 року у справі № 203/241/17 на 5 с. в 1 прим.

10. Копія постанови Великої Палати Верховного Суду від 02 лютого 2023 року у справі № 735/1121/20 на **6** с. в 1 прим.

11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 частини першої статті 284 КПК (справа щодо презумпції невинуватості) від 8 червня 2022 року № 3-р(II)/2022 (Офіційний вісник України від 05.07.2022–2022, № 52, сторінка 123, стаття 3010, код акта 112170/2-22) на 7 с. в 1 прим.

12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99 (Офіційний вісник України від 04.05.2012–2012 р., № 32, стор. 309, стаття 1202, код акта 61305/2012) на 6 с. в 1 прим.

13. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 (витяг) на 1 с. в 1 прим.

14. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнятий 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН (витяг) на 2 с. в 1 прим.

15. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (витяг) на 1 с. в 1 прим.